

## K TEHNIKI PREVAJANJA LATINSKE PROZE

*Nadaljevanje in konec*

Posebno pazljiv in tankočuten mora biti prevajalec pri prevajanju latinskih metaforičnih izrazov. Človeški govor je v svojem bistvu pravzaprav ena sama velika slikovnica, napolnjena s podobami raznih vrst in stopenj. V prazgodovinski dobi je jezik za izražanje čutnih vtisov ustvarjal glasovne podobe, ki so bile po svoji naravi od kraja nedoločne in mnogoznačne, po dolgotrajni rabi pa se je mnogoznačnost polagoma manjšala, dokler se proces poenostavljenja ni ustalil v nastajajočem knjižnem jeziku. Ta poslej navadno ni več ustvarjal novih korenov, četudi se je človeku z razvojem kulture čedalje bolj odpiral nov svet, obljuden z abstraktnimi bitnostmi, ki zanje ni imel označitev, a jim je bilo vsekakor treba dāti imena. V ta namen je začel podobe prve stopnje, ki jih je imel na voljo za čutne vtise, pa mu je njih slikovni značaj s časom zatemnel v zavesti, prenašati na izvenčutne, pojmovne pojave in naredil tako podobe druge stopnje (n. pr. zapopasti, predpostavljati, razbrati, uvideti, sklepati, zaključiti). V primeri s podobami druge stopnje se podobe prve stopnje ne prikazujejo več kot podobe, pri njih govorimo marveč o »pravem pomenu«, dasi pravega pomena, ki bi stal v nasprotju s slikovnim pomenu, natanko vzeto sploh ni, ker je jezik, kakor rečeno, prvobitno ves slikoven. Je pa še tretja stopnja besednih podob, a te niso brezimno delo ljudskega kolektiva, temveč individualna last jezikovnih tvorcev in mojstrov besede, pesnikov, pisateljev in govornikov, ki prelivajo do nespoznatnosti obrabljene metafore v zmeraj nove podobe ter bogatijo jezikovni zaklad. Prevajalec ima opraviti predvsem s podobami druge in tretje stopnje in njegova naloga često ni lahka, ker je med slikovnim materialom obeh jezikov v mnogočem občutna razlika. Kjer nastopa na primer v latinščini brezbarvni pomožnik kot *verbum finitum*, ga je večidel treba prevesti s krepkejšim glagolom ali kakim drugim ustreznim izrazom, v katerem je metafora še natanko razvidna, četudi je že močno obleдела: *non est mentiri meum* se pravi: nimam navade lagati, ni moja navada, da bi lagal; *non est tuum ista loqui*: ne pristaja ti tako govoriti; *est profecto tuum*: gotovo ustreza tvoji miselnosti; *meum fuit cum causa accedere ad accusandum*: bil sem (moralno) dolžan spraviti zadevo pred sodišče; *puto esse meum quid sentiam exponere*: menim, da je moja stvar (dolžnost) razložiti, kaj mislim; *quod Thebae cecidere, meum est*: moje delo je, da so Tebe padle; *singulari sum fato*: preganja me čudna usoda. Včasih je iz latinske fraze kljub medlenemu *esse* slišati močnejši izraz; v takem primeru mora tudi prevod poseči po krepkejšem sredstvu, recimo: *cupio Caesaris mortem omnibus esse acerbam*: želim, da bi Cezarjeva smrt vsem (njegovim morilcem) rodila grenke sadove; da bi se jim kdaj bridko vtepala. Stavek *quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serves* bi se

v dobesednem prevodu glasil povsem medlò, da, naravnost neslovensko; ne potemtakem: prosim te, da si vse ohraniš neokrnjeno, neoslabljeno, marveč: da si v vseh svojih odločitvah (sklepih, ukrepih, nakanah) ohraniš proste roké ali kaj podobnega. Latinska rečenica *cogitat aliquid* je v izvorniku dovolj krepka, dobesedni prevod pa bi povedal premalo in bi ne bil zvest originalu, zato mu je v slovenščini treba dati plastičnejšo obliko: mož nekaj napleta, ima nekaj za bregom. Nasprotno pa prevodu včasí ne škodi, ako uporablja manj izrazite metafore; naravnost potrebno je to tam, kjer Latinec po našem okusu čez mero pretirava, na primer Tiro, ko obeta Ciceronovemu sinu, da hoče biti »trobentač« njegove slave: *polliceris te bucinatore fore existimationis meae*. Tu bi bilo celo za mladega rimskega vročekrvneža dovolj, ko bi bil rekel: *te meas laudes divulgaturum alite praeconem fore virtutis meae*; vsekakor je prevod v tej omiljeni obliki prikupnejši in stvarnejši mimo napihnjene originala, torej: da hočeš razglašati mojo slavo. Sploh so izvori, od koder jemljeta Latinec in Slovenec svoje metafore, često zelo različni. Latinec uporablja v naštetih primerih podobe vžiganja, ognja, požara, vtem ko se nam dobesedni prevod zdi samo neroden posnetek, ker nam je bliže misliti, recimo, na bolezen, krizo, navdušenje ali kaj podobnega: *satis ne rectum sit nos hoc tanto incendio civitatis in istis locis esse*: ne vem, ali je ravno pametno, da se ob tej hudi politični krizi nastanim v tistih krajih; *his tuis factis sic incensus sum*: tvoji dosedanji uspehi so me resnično navdušili. Zelo pogostne so tudi metafore, povzete po tekoči vodi, mnoge med njimi takšne, da za slovensko uho niso sprejemljive, in jih raje nadomeščamo z drugimi, ki so nam bolj priležne. Omenim naj v tej zvezi samo dva glagola: *fundere in manare*, liti (točiti) in teči: *per herbam fundi*: zlekniti se po travi; *cervum fundere*: jelena podreti, ustreliti, odbiti; *hostes de iugis fundere*: sovražnike pregnati z gorskih slemen; *foeda fuga fundi*: utrniti se v sramoten beg; *comas fundere*: lase spustiti; *sagittas fundere*: puščice prožiti; *latius incendium militaris tumultus funditur*: vojaški upor se širi kakor požar. Ta latinska metafora je po naših pravilih naravnost napačna, ker sestoji iz dveh raznorodnih prvin: voda in ogenj se ne zlagata. *Portis plenis se fundere*: usuti se v gneči skozi vrata; *equi se carcere fundunt*: dirkači startajo; *diras preces fundere*: strahotne kletve bruhati; *versus hexametros ex tempore fundere*: heksametre iztresati iz rokava, izpod pázduhe; *rem fundere*: premoženje zapravljati; *Rhea Silvia geminos fudit infantes*: je rodila dvojčka. *Libentius omnes meas laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhausserim ex tuis*: raje bi vso svojo slavo prenesel nate, kakor da bi te prikrajšal za troho tvoje. *Non sum tam inconstans, ut collectam gratiam florentissimi hominis effundam*. V tem stavku so štiri metafore, med njimi dve Slovencu dodobra tuji. Mi vežemo podobo cvetenja na otroška leta, Latinec jo brez pomisleka uporablja tudi za zrelega moža; zato moramo v

slovenščini poiskati drugačno podobo, če hočemo lepo povedati to, kar misli original: nisem tako omahljiv, da bi postavljaj na kocko s trudom pridobljeno naklonjenost moža, čigar zvezda v bleščečem soju vzhaja na političnem obzorju. *Malum manavit per Italiam*: zlo se je razpaslo po vsej Italiji. *Fidis enim manare poetica mella te solum*: domišljuješ si, da si ti edini pravi pesnik. Metafora je posneta po čebelah: pesnik je kakor čebele, ki se iz njih satovja cedi med. Včasih je latinska metafora vzeta s področja, ki za Slovenca nima nič poetičnega: vpisovanje v sezname je za naš okus kaj birokratska in suhoparna zadeva, Rimljanu je bila nekaj slovesnega in vzvišenega; zato jo Horac v pesniškem zanosu uporablja za izraz Romulove apoteoze, ko pravi, da nima nič zoper to, da se »vpiše« v »činovni red« blaženih bogov: *ad scribi quietis ordinibus deorum*.

Doslej sem opozarjal samo na drobne posameznosti, kako je treba latinske tekste pri prevajanju često preobrazati in prelivati, da se prevod približa duhu in zakonom slovenščine; v naslednjem pa si bomo ogledali celotno strukturo latinskega stavka od navadnega podredja do zapletene periode ter naznačili pot do bolj ali manj obsežnih prevrstitev in preustrojitev, ki so neizogibne, da dobi tuja beseda domače lice. Razloček med latinščino in slovenščino je v tem tako velik, da do malega ni stavčne zveze, ki bi ji bilo mogoče v prevodu pustiti izvorno obliko. To je predvsem zategadelj, ker Latinec ljubi hipotaktično, Slovenec pa parataktično zvezo stavkov, z drugo besedo, Latinec odvisne stavke rad prepleta med seboj, Slovenec pa postavlja drugega ob drugega. Latinska stavčna struktura je, rekel bi, odsev rimskega družbenega reda: kakor je oblastni rimski duh vodstvo in ljudstvo vklepal in spono trde discipline na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, tako so v latinščini posamezni deli miselnega kompleksa strumno podrejeni glavni misli: glavni stavek dela začetek in konec, ta dva držita kakor dve skobi celoto čvrsto vkup ter družita v sebi manjše in manj važne tvorine, ki so tudi na zunaj označene kot podredni elementi. Latinščina ravna tako zategadelj, ker ima na voljo obilico jezikovnih sredstev, ki ji zbog svoje prožne uporabnosti naravnost vsiljujejo to metodo. Skrbno izoblikovani sistem nominalnih glagolskih oblik ji omogoča s participialnimi konstrukcijami izražanje odvisnih misli glede na čas in vzrok, infinitivne konstrukcije pa podajajo vsebino substantivnih stavkov, ki opravljajo funkcijo subjekta ali objekta; a če Latinec uporablja za stranske okolnosti stavčno obliko, se njegovim finalni in konsekutivni, pa tudi mnogi temporalni, kavzalni in koncesivni stavki s svojimi konjunktivi ostro odbijajo od indikativnega glavnega stavka, tako da je celota, pa kakor je že zazobčana, prepletana in zavozlana, vendarle nazoren in pregleden organizem, ki ni brez umetniških lepot. V slovenščini je stavčna zveza veliko bolj zrahljana. Tu imajo postranske okolnosti časa, vzroka itd. rade svoje samostojno življenje in pristopajo h glavni misli ali brez zveze ali s prirednimi vezniki. Seveda imamo tudi mi daljša in celo zelo dolga podredja, toda ta so drugačnega kova mimo latinskih. Prevajalec ne sme pozabiti, prvič, da je mogoče sleherni odvisnik spremeniti v prireden stavek, ker so odvisni stavki nastali iz priredij, drugič, da se v vsakem

odvisniku skriva kak stavčni člen, na primer: *Tantus omnium ardor erat, ut non ad bellum duci viderentur*: med četami je valovalo silno navdušenje; človek ni imel vtisa, da odhajajo na fronto. *Nullum intercedebat tempus, quin dimicaretur*: noben dan ni minil brez boja. Dalje je treba po slovensko prikrajati Latincu tako priljubljene, nam pa večidel togo in okorno zve-neče dvočlenske zveze z *et-et*, *aut-aut*, *neque-neque*, *cum-tum*, *ut-sic*, *non solum-sed etiam*; slovenščina ima v večini takih primerov raje enočlensko zvezo, na primer: *Magna erat praeda cum omnis generis, tum auri*: velik je bil plen vseh vrst, posebno zlata. Tudi tu velja potemtakem načelo poenostavljenja. V nasprotju z zamotano latinsko periodo je slovenska izredno preprosta: glavni stavek, invertiran relativnik, glavni stavek, glavni stavek, relativnik, glavni stavek, glavni stavek, glavni stavek, koncesivni stavek, glavni stavek —, taka je povprečna shema za slovensko periodo, vseskozi parataktno in čim manj obremenjeno s podrednimi stavki. Primer po navedeni shemi: Potemtakem je tudi celinska Grčija primorska dežela: kamor koli se je Grk obrnil, povsod je zadel na morje; saj ni v vsej srednji in južni Grški kraja, ki bi bil nad 60 km oddaljen od obale; in morje kliče: tudi Grka je mamilo; ne bil bi se mu odpovedal, pa ko bi mu bila zemlja mogla dajati vsega v izobilju; zategadelj je že zgodaj postal mornar in trgovec ter ustanavljal naselbine in kupčijska središča daleč po obrežjih Srednjega in Črnega morja.\*

Oglejmo si zdaj nekaj latinskih period ter jih vzporedimo s slovenskimi! Prej pa še besedo, dve o antičnem pomenu pojma periode same.

V prozi so stari razločevali dvojno vrsto dikcije: *λέξις εἰρομένη*, ta teče v enakomernem zaporedju, rekel bi, v ravni črti (Herodot), in *λέξις κατεστραμμένη* ali *ἐν περιόδῳ*, ta je vase zaključena, zaokrožena ali periodična. Mi razumemo pod imenom periode umetno grajen stavčni sklop večjega obsega, katerega déli so kakor udje živega organizma in predstavljajo v sebi zaokroženo celoto, tako da se noben člen ne da iztrgati iz sklopa, ne da bi se zrahljala zveza med drugimi in uničila zaključena enota. Antični retorji pa so imenovali periodo (*ambitus*, *circumscription*, *circuitus*, *periodus*) že navadno stavčno podredje, sestojéče iz glavnega in odvisnega stavka, ako glavni stavek oklepa odvisnega. Tako je stavek *Socrates, cum occasio ex vinculis fugiendi data ei esset, mori maluit* po pojmovanju starih perioda, in sicer po shemi A(a)A. V širšem smislu pa so imenovali periodo tudi taka podredja, v katerih stoji odvisni stavek kot prorek pred glavnim stavkom kot porekom, recimo: *Quamquam excellebat Aristides abstinentia, tamen exilio decem annorum multatus est*, po shemi a/A. Sicer pa se dá ta stavek brez škode spremeniti v periodo v ožjem smislu: *Aristides, quamquam excellebat abstinentia, tamen exilio decem annorum multatus est*. Pač pa podredje, v katerem stoji odvisnik za glavnim stavkom (tako imenovana padajoča perioda

\* Sovrè, Stari Grki, str. 7.

ali perioda s trohejskim stavčnim tonom), starim ni veljalo za periodo, na primer: *Thucydides libros suos tum scripsisse dicitur, cum in exilium pulsus esset* (A/a; v slovenščini en sam stavek: Tukidides je pisal svojo zgodovino baje v pregnanstvu). Ako sestoji perioda samo iz podredja dveh stavkov, se imenuje enostavna; če pa sta ta dva stavka razširjena z drugimi in se novi stavki z njima prepletajo, je perioda sestavljena: *Ut saepe homines aegri morbo gravi, cum aestu febrigue iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflictantur: sic hic morbus, qui est in re publica, relevatus Catilinae poena vehementius reliquis vivis ingravescet*. Shema: a (a/3) a : A (β) A. Prevod: Če hudo bolan človek pije mrzlo vodo, kadar ga kuha vročina, se rado primeri, da mu sprva odleže, nato ga pa bolezen pograbi s podvojeno močjo; podobno je s politično krizo pri nas: tudi ta je zaradi kazni Katiline začasno ponehala, vendar bo spet pritislila, in to še huje, ker so njegovi sokrivci živi. Ta lepi primer iz Cicerona ima en glavni stavek in štiri odvisnike, med njimi je eden druge in eden tretje stopnje, v prevodu pa je pet glavnih stavkov in štirje odvisniki, med njimi trije prve, eden druge stopnje.

V latinščini je treba delati razliko med periodami zgodovinarjev in govornikov. Historična perioda (Cezar in Livius) je namenjena za branje, torej prikrojena za oči, zategadelj se uklanja zakonu preglednosti, urejuje stavke strogo po časovnih razmerjih in daje prednost participialnim konstrukcijam, ki se vrstijo s temporalnimi vezniki *cum*, *ubi*, *postquam* etc. Poleg historične stoji v klasični prozi oratorična perioda, namenjena za poslušanje; tudi ta si seveda prizadeva za jasnost in nazornost, vendar stopajo pri njej participi v ozadje, zato pa češče uporablja finalne, konsekutivne in hipotetične odvisnike. Prav posebno pa se trudi za blagozvočje, slogovni ukras in uravnovešenost med stavki in stavčnimi deli, celo glede dolžine in števila zlogov.

Vsaka, še tako obsežna perioda mora biti dvodelna, in sicer morata biti oba dela tako urejena, da drug drugega dopolnjujeta kakor stavek in nasprotni stavek, vprašanje in odgovor, pričakovanje in izpolnitev, skratka, predstavljati morata zaokroženo miselno in govorno celoto. Ta nujnost se izraža tako, da že del pred intervalom kaže na del za njim kot na svojo bistveno dopolnitev in da je perioda popolnoma razumljiva šele ob zaključku. Takšna je na primer naslednja lepa in vseskoz prozorna perioda v Liv. XXIII 25 (situacija po porazu rimske vojske v Litanskem lesu v cisalpinski Galiji, 216 pr. n. e.): *Hac nuntiata clade cum per dies multos in tanto pavore fuisset civitas, ut tabernis clausis velut nocturna solitudine per urbem actā senatus aedilibus negotium daret, ut urbem circumirent aperirique tabernas et maestitiae publicae speciem urbi demi iuberent: tum Ti. Sempronius senatum habuit consolatusque patres est et adhortatus, ne, qui Cannensi ruinae*

non succubuissent, ad minores calamitates animos summitterent. Shema: prvi del sestoji iz treh stranskih stavkov prve, druge in tretje stopnje, v sredi je glavni stavek, za njim pa dva odvisnika prve in druge stopnje:  $a/\alpha/3 : A : b(\beta) b$ ; ta razvrstitev daje periodi v prvem delu rastoč (jamski), v drugem delu padajoč (trohejski) stavčni ton. V prevodu mora seveda izginiti sleherna sled za izvornikovo periodo, nekako takole: Na novico o porazu je meščanstvo prebilo več dni v silnem strahu. Pozaprlji so trgovine in mesto je bilo prazno, kakor da se je zavilo v nočno samoto. Zategadelj je senat naročil edilom, naj obidejo ulice ter velijo prodajalne odpreti, da Rim ne bo kazal podobe javnega žalovanja. Tedaj je Ti. Sempronius sklical senatsko sejo; na njej je očete tolažil in osrčeval, češ, ko niso klonili po katastrofi pri Kanah, naj vendar pri manjših nesrečah ne izgubljajo glave. Od izvornikove periode ni potemtakem ostal tako rekoč kamen na kamnu, vendar je v prevodu vsebinsko dodobra izčrpana ter približana naravi slovenskega jezika. Latinska perioda ima en glavni stavek in pet odvisnikov, slovenski prevod tudi pet odvisnikov, toda šest glavnih stavkov.

Rekli smo, da mora perioda biti zaokrožena, v vseh delih čvrsto povezana celota. Ta enovitost se najbolj pospešuje s tem, da se v periodi kar najmanj menjava subjekt. To za latinsko periodo zelo važno pravilo je lahko izvedljivo, ker ima latinščina izoblikovan pasiv, absolutni participij in participium coniunctum, Slovencu pa ta sredstva manjkajo. Primer: Caesar primum suo, deinde omnium ex conspectu remotis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos proelium commisit: Cezar je dal odvesti vse konje, najprej svojega: hotel je, da bi bila nevarnost za vse enaka in da bi nihče ne mogel misliti na beg; zatem kratek nagovor in bitka je vzplamenela. Perioda se začena z osebkom Caesar in končuje s povedkom commisit, vmes pa stojé finalni stavek in tri participialne konstrukcije, vse povezano z osebkom: A (a) A. To daje periodi strumno enovitost; v prevodu pa je pet subjektov, perioda torej razbita, zato pa izraz slovenski. Po zgradnji podobna Cezarjevi, dasi nekoliko bolj zapletena, je Livijeva perioda I 6: Numitor inter primum tumultum hostis invasisse urbem atque adortos regiam dictitans, cum pubem Albanam in arcem praesidio armisque obtinendam avocasset, postquam iuvenes perpetrata caede pergere ad se gratulantes vidit, extemplo advocato concilio scelera in se fratris, originem nepotum, ut geniti, ut educati, ut cogniti essent, caedem deinceps tyranni seque eius auctorem ostendit: Ko se je začel direndaj, je Numitor raztrosil glas, da so sovražniki vdrli v mesto ter napadli kraljevo palačo. Tako mu je uspelo zvabiti albansko mladež na grad, češ naj bi ga zasedla ter branila z orožjem v roki. Vtem sta mlada junaka krvavo obračunala z Amulijem ter se med veselim vzklikanjem napotila k Numitorju. Ko ju je ta videl prihajati, je pri tej priči sklical ljudsko zborovanje; tu je naštel hudodelstva, ki jih je njegov brat zagrešil nad njim, objasnil pokolenje svojih vnukov,

kako sta bila rojena, kako vzgojena, kako spoznana, slednjič pa je razglasil, da je tiran ubit in da je bil on tisti, ki je dal pobudo za njegovo odstranitev. Tudi ta perioda se začneja s subjektom in končava s predikatom; ta dva stavčna člena oklepata 50 besed, ki jih veže dvakraten participium coniunctum, dvakraten ablativus absolutus in dva časovna veznika. Shema je: A (a/b) A (c) A. V slovenščini je enotnost periode zrahljana: latinska perioda je strogo dvodelna ter ima en sam glavni stavek, podeljen na začetek, sredino in konec, in tri odvisnike prve stopnje, v prevodu pa je pet glavnih stavkov in devet odvisnikov, med njimi eden druge stopnje. Tudi ta zglede je prepričljiv dokaz za diametralno razliko med latinsko in slovensko dikičjo.

Če primerjamo obe navedeni Livijevi periodi glede na zunanji obseg proreka in poreka, vidimo, da sta zgrajeni do malega enako: prorek in porek imata v eni kakor drugi približno isto dolžino in sta potemtakem precej uravnovešena. (Številčno razmerje besed znaša pri prvi periodi 25:20, pri drugi 29:23). Tudi to je ena izmed lastnosti, ki jih imajo harmonično izdelane periode. Povsem drugačne vrste je naslednja Cezarjeva perioda (BC II 16): *Quod ubi hostes viderunt, ea, quae diu longoque spatio refici non posse sperassent, paucorum dierum opera et labore ita refecta, ut nullus perfidiae neque eruptioni locus esset nec quicquam omnino relinqueretur, qua aut telis militibus aut igni operibus noceri posset, eodemque exemplo sentiunt totam urbem, qua sit aditus ab terra, muro turribusque circummuniri posse, sic ut ipsis consistendi locus non esset, cum paene inaedificata muris ab exercitu nostro moenia viderentur ac telum manu coniceretur, suorumque tormentorum usum, a quibus ipsi magna speravissent, spatii propinquitate interire parique condicione ex muro ac turribus bellandi data se virtutem nostris adaequare non posse intellegunt, ad eandem deditiois condicionem recurrunt.* Kaj vidimo? Tudi ta perioda je dvodelna, toda njen prorek je dvajsetkrat daljši kakor porek: ta šteje pet besed, prorek pa sto tri! Na prvi pogled je to razmerje v očitnem nasprotju z zahtevo harmoničnosti; in vendar perioda ni neharmonična. Da bi zabilisal neskladnost, je avtor dolgi prorek umetno razčlenil na tri približno enake dele z močno zarezo za glagoloma posset in coniceretur; to je storil tako, da je vsemu proreku dal obliko temporalnega stavka z istim subjektom *hostes* in s tremi predikati, podeljenimi na začetek, sredino in konec: *ubi viderunt* — *ubi sentiunt* — *ubi intellegunt*. V območju prvega povedka stajita dva relativnika in dva konsektivna stavka, v območju drugega en relativnik, en konsektivni in dva vzročna stavka — torej isto število kakor v prvem —, od tretjega povedka pa je odvisen en sam oziralni stavek. Prorek ima potemtakem deset odvisnikov. Shema periode:  $a(\alpha) a/(\beta + \gamma) / 3 \parallel a(\delta) a/\epsilon / (3_1 + 3_2) \parallel a(\zeta) a : A$ . Za prevajalca je perioda kljub popolni prozornosti trd oreh in ji je težko dati zadovoljivo slo-

vensko obliko. Po pravici povem, da sem se dolgo mučil, preden sem spalčil naslednji prevod, povsem zadovoljen pa nisem z njim: Sovražniki so se nadejali, da bo minilo precej časa, preden nam bo moč popraviti prizadeto škodo. Toda že po nekaj dneh so utegnili videti, da so naše pridne in prizadevne čete obnovile vse okope, tako da niso mogli misliti na nikako ukano in nenaden izpad: nikjer ni bilo šibke točke, da bi bili mogli obstreljevati naše ljudi ali z ognjem ogrožati oblegovalne naprave. Dalje so opazili, da je bilo mogoče vse mesto s celinske strani na isti način opasati z zidom in stolpi, tako da se sami na svojih utrdbah niso mogli čvrsto ustanoviti, ker se je okop, ki ga je nasula naša vojska, do malega stikal z mestnim obzidjem in so bili izpostavljeni metalnemu orožju. Njih topništvo, ki so si od njega toliko obetali, je bilo zaradi kratke razdalje povsem ob učinek, v borbi na enaki višini — eni z obzidja, drugi s stolpov — pa so vedeli, da našim niso bili kos. Zategadelj so privolili v kapitulacijo pod istimi pogoji. Prevod ima 7 glavnih in 12 odvisnih stavkov (5 prve, 4 druge, 2 tretje, 1 četrte stopnje) po shemi: A/a/α || B/b/β || C/c || D/d/γ/ 3 (4) 3 + 3<sub>1</sub> || E (e) F/F/δ : G.

Bolj uravnovešena in harmonično zaokrožena je naslednja Cezarjeva perioda (BC I 21); a tudi v njej je najti nekaj mest, ki utegnejo nevarjenega prevajalca zavesti v latinizme: Quibus rebus cognitis Caesar, etsi magni interesse arbitrabatur quam primum oppido potiri cohortesque ad se in castra traducere, ne qua aut largitionibus aut animi confirmatione aut falsis nuntiis commutatio fieret voluntatis, quod saepe in bello parvis momentis magni casus intercederent, tamen veritus, ne militum introitu et nocturni temporis licentia oppidum diriperetur, eos, qui venerant, collaudat atque in oppidum dimittit, portas murosque asservari iubet. Perioda je lepo pregledna in zgrajena po tej shemi: A(a/α/3)A(b)A(c)A. Glavni stavek zavzema začetek (Caesar z absolutnim participiom, zakaj ta je del glavnega stavka), sredino (tamen) in konec (eos... collaudat). Od njega je v prvem intervalu odvisen koncesivni prorek z dvema infinitivnima konstrukcijama, od teh finalni stavek, od tega vzročni odvisnik; v drugem intervalu je na glavni stavek navezan participium coniunctum z dopolnilnim finalnim stavkom; zaključni verbum finitum collaudat je okrepljen še s paralelnima glagoloma dimittit in asservari iubet: to daje poreku poudarno težino, tako da ima vsa celota rastoč ali jambski ton. Kako bi se dala perioda dobro prevesti? Prevajalci, na plan! Če ste se kaj naučili iz teh vrstic, prevedite jo!